

Pachné Heltai Borbála
A Gyermeknevelés folyóirat

Az alábbi írás a *Gyermeknevelés* című folyóiratot mutatja be. Az általános ismertetés mellett egy olyan kérdéskört emel ki részletesebben a folyóiratban tárgyalt változatos témák sorából, amellyel a szerző is foglalkozik az MTA Nyelvtudományi Intézet Többnyelvűségi Kutatóközpontjának és az MTA NyelvEsély Szakmódszertani Kutatócsoportjának munkatársaként: a nyelv oktatási-nevelési folyamatokban betöltött szerepét. A választás a személyes érdeklődés mellett egyrészt azért esett erre a témakörre, mert a folyóirat legújabb (2018. decemberi) száma a gyermeknyelv aspektusait járja körbe, másrészt mert a nyelv és az oktatás kapcsolatának a kérdései valamilyen szempontból a gyermeknevelés családi vagy intézményi folyamatainak az összes szereplőjét érintik. E témaválasztás remélhetőleg a folyóirat teljes célközönségének az érdeklődését felkeltheti, és a kiadvány olvasói munkájukban, mindennapjaikban a *Gyermeknevelés* hasábjain megjelenő elméleti és gyakorlati ismereteket hasznosítani fogják. Az írás első fele az általános bemutatást szolgálja, míg második fele két olyan tanulmányt ismertet alaposabban, amelyek a többségitől eltérő nyelvi-kulturális háttérrel rendelkező gyermekek oktatását állítják a középpontba.

1. kép

A folyóirat nyitóoldala (1)

A *Gyermeknevelés* című folyóirat az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Karának 2013 óta megjelenő online tudományos sorozata. A folyóirat honlapján (1) szabadon elérhető valamennyi eddig megjelent szám teljes tartalma. A kiadványban helyet kapó írások a kisgyermekkorú nevelés kérdéseit vizsgálják a családi neveléstől az intézményi oktatáson át a speciális, például a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek neveléséig. A folyóirat a legújabb nemzetközi és hazai eredmények ismertetését és különösen a 0–12 éves korosztály élményközpontú oktatásának az elősegítését kezeli kiemelt feladatuként. A kiadvány célközönsége igen széles, pedagógusok, szülők, kutatók és az érdeklődő nagyközönség is haszonnal forgathatja.

A folyóirat öt rovatban teszi közzé a beérkezett és lektorált írásokat. A *Tanulmányok* rovatban a 0–12 éves korosztály nevelésével, oktatásával és a nevelőképzéssel foglalkozó elméleti és empirikus írások kapnak helyet. A *Műhely* rovat a gyakorlati tapasztalatok felülete, itt a konkrét nevelőmunkát támogató cikkek jelennek meg. A *Szemle* rovat célja a friss nemzetközi és hazai szakirodalom bemutatása, az itt megjelenő írások egyaránt ismertetnek könyveket, folyóiratokat vagy éppen hasznos honlapokat. A *Határtalan* rovatban külföldi (közte határon túli magyar) szakmai tapasztalatok, kutatási eredmények jelenhetnek meg. Végül a rövid írásokat tartalmazó *Közlemény* rovat célja szakmai nonprofit szervezetek bemutatása és az aktuális hírek közzététele.

A kisgyermekkori nevelés iránt érdeklődő olvasókat segíti a sokféle téma közötti eligazodásban, hogy a folyóirat rendre tematikus rovatokkal is jelentkezik, azaz az adott számban megjelenő írások (vagy azok egy része) egy-egy aktuális, vitaindító, a pedagógiai munka különböző területeit érintő témakört dolgoznak fel. Csupán néhányat említve: a korábbi számokat böngészve olvashatunk művészeti nevelésről, matematikai módszertanról, korai intervencióról vagy éppen az állatok pedagógiai és terápiás munkába történő bevonásának a lehetőségeiről.

Az elmúlt hat évben megjelent írásokkal ismerkedve hamar kiderül, hogy a nyelv és a kommunikáció különféle pedagógiai vonatkozásait érintő kérdések felbukkannak a látszólag a nyelvtől független tematikus kérdéseket feldolgozó számok hasábjain is. Ilyen írás például Kaczur Brigitta *Egy kutyával asszisztált könyvtári foglalkozás bemutatása* című beszámolója (2017/2: *Gyermekek és állatok* című tematikus szám), amelyből kiderül, hogy egy 45 perces könyvtári foglalkozás során milyen sokféle lehetőség van a gyermekek nyelvi fejlesztésére, például egy kutya bevonásával az állathoz és annak gondozásához kapcsolódó szókincsük gyarapítására. Egy másik munkát említve: a *Zenei nevelés gyermekkorban* című tematikus szám (2018/2.) tanulmányának, Zsigmond Gábor *A szövegolvasási és kottaolvasási képesség kapcsolata* című írásának egyik megállapítása szerint a kottaolvasás fejlesztése a szövegolvasás fejlődésére is pozitív hatást gyakorolhat, és „a zenei oktatás nyelvi képességekre gyakorolt hatására épülő módszertanok létrehozása fontos lehetőségeket hordozhat magában” (Zsigmond 2018: 91).

Az ilyen, fel-felbukkanó „nyelvi csemegék” mellett a folyóirat eddigi két teljes számát is célzottan a nyelvi nevelés különböző aspektusainak szentelte. A 2016/1-es szám az idegen nyelvi és kétnyelvű fejlesztés témájában, a folyóirat 2018. decemberi száma pedig *A gyermeknyelv aspektusai* címmel foglalkozik a nyelv oktatásban-nevelésben betöltött szerepével. M. Pintér Tibor, a tematikus szám szerkesztője *Bevezetőjében* rövid áttekintést ad a gyermeknyelvkutatás történetéről és jelenéről, a kutatások főbb irányairól. Szerkesztőként négy téma köré csoportosítja a közzétett írásokat. A nyelvészajátítást a szociolingvisztika szemszögéből tárgyaló munkák mellett a nyelvfejlődés, nyelvpatólogia területéről olvashatunk tanulmányokat, továbbá tájékozódhatunk a szótárhasználat oktatásának a lehetőségeiről és a gyermekirodalom nyelvhasználatáról is. A jó gyakorlatokat ismertető *Műhely* rovatban a beszédfejlesztéshez és a diszlexia kezeléséhez kapunk hasznos módszereket.

A tematikus szám két tanulmánya is olyan oktatási helyzettel foglalkozik, amelyek nyelvi szempontból eltérnek az általánostól. Schmidt Ildikó *Nyelvszajátítás vagy nyelvtanulás? Óvodáskorú bevándorló kisgyermek magyar nyelvi fejlesztése* című írása a bevándorló gyerekek iskolai nyelvi kihívásait elemzi, felhívja a figyelmet arra, hogy – noha eltérő mértékben és formában, mint például Nyugat-Európában – a kérdés a magyar oktatási rendszerben is aktuális. A szerző tanulmánya első felében francia, német és amerikai óvodáztatási példákat és kutatási eredményeket ismertetve rámutat arra, hogy az adott ország oktatási nyelvét otthon nem elsajátító gyerekek esetében különös jelentősége van az iskoláskor előtti fejlesztésnek, ennek ugyanis hosszú távú hatása van az iskolában történő helytállásra. Különösen olyan esetben kiemelt fontosságú ez, ha a bevándorló háttérű gyermekek többségi társaikhoz képest első nyelvükön sem jutnak gazdag nyelvi inputhoz, például, ha szüleik keveset olvasnak nekik. A nemzetközi példákat követően a magyar óvodai rendszer sajátosságait foglalja össze a tanulmány, és alaposan áttekinti a bevándorló háttérű gyerekekre vonatkozó jogszabályi előírásokat és lehetőségeket az óvodai ellátás és a tankötelezettség tekintetében.

Összegzésként megállapítja, hogy „a magyarországi jogi környezet lehetővé teszi az óvodai ellátás igénybevételét minden, jogi státusszal rendelkező külföldi gyermek számára” (Schmidt 2018: 30). Lehetőség van továbbá az óvodában töltött idő egy évvel történő meghosszabbítására is, a sikeres iskolába lépés érdekében.

A jogi háttér tisztázása mellett a tanulmány részletesen foglalkozik az iskolakészültség fogalmával és ennek mérési lehetőségeivel, gyakorlataival. A szerző beszámol arról, hogy a gyermekek iskolakészültségének mérésére hazánkban a legelterjedtebb a hét alapkészséget mérő DIFER-teszt, amely azonban nem biztosít lehetőséget a nem magyar első nyelvű diákok speciális mérésére. A tanulmánynak köszönhetően azonban kiderül, hogy vannak már e helyzet megoldását célzó jó gyakorlatok: a Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat egyik tagintézményében például kidolgoztak egy sikeresnek tűnő programot, amelynek segítségével hatékonyabbá válhat a bevándorló háttérű gyermekek diagnosztizálása és nyelvi fejlesztése.

A tanulmány második felében a szerző a program kidolgozóival készített interjú alapján mutatja be ezt a hazai jó gyakorlatot. Ennek lényege, hogy a programot kidolgozó óvodában egy olyan csoportot alakítottak ki, ahová az iskolaérettség eléréséhez szükséges készségfejlesztésre érkező, nem magyar első nyelvű gyermekek magyar első nyelvű gyermekekkel kerültek egy csoportba. Ezután azonban nyilvánvalóvá vált, hogy a bevándorló háttérű gyermekek esetében nemcsak, illetve nem feltétlenül a készségfejlesztésre, hanem elsősorban a nyelvtudásuk támogatására lenne szükség. Így az intézményben elindult egy csoport, ahol a fókuszban a magyar nyelvi fejlesztés állt. A program második évének végére már célzottabb tesztelési és mérési eljárásokat igyekeztek alkalmazni, és nagyobb hangsúly került annak felderítésére, hogy vajon a gyermek problémái nem a nyelvtudás hiányából fakadnak-e. A foglalkozások középpontjában nyelvi szempontból az óvodai tematikához illeszkedő, autentikus szituációkban megvalósuló szókinccsfejlesztés és a szövegértés fejlesztése áll. A program hatékonyságát jelzi, hogy a fejlesztési munkában részt vett gyerekek sikeresebben illeszkedtek be az iskolába, és nem kellett tanulási nehézségek miatt a szakszolgálatnál ismételten jelentkezniük.

A tematikus szám egy másik tanulmánya, Márkus Éva és Gölcz Mira *A magyarországi német nemzetiség nyelvelsajátítási szokásai* című írása szintén egy, a többségtől eltérő csoport oktatási kérdéseivel foglalkozik. A szerzők a magyarországi német nemzetiség nyelvelsajátítási szokásairól és a nemzetiségi oktatás formáiról, kihívásairól adnak átfogó képet. Tanulmányuk bevezetőjében a magyarországi németsegről olvashatunk rövid történeti áttekintést, amely rámutat arra, hogy a második világháborút követő németellenes időszak következtében mára a magyarországi németek körében a családon belüli nyelvtudás megszakadt, és a helyi német nyelvváltozatokat aktívan csak a legidősebb korosztály használja. A ma óvodás- és iskoláskorú gyermekeknél pedig a német nyelv elsajátítása már intézményes keretek között, az irodalmi változatra (a szerzők szóhasználatában a német köznyelvre) fókuszálva történik. A helyi német nyelvváltozatokkal a gyerekek a nemzetiségi iskolák népismereti óráján találkozhatnak, ennek célja az identitásuk erősítése is.

A történeti háttér ismertetését követően a szerzőpáros a kétnyelvűség fogalmát értelmezi, megkülönböztetve egymástól a családi szocializáció és az intézményi nevelés során kétnyelvűvé váló gyermekek csoportjait. A szerzők kiemelik, hogy a második nyelv óvodáskorú elsajátításának számos előnye van, hiszen ekkor a gyerekek igen motiváltak, amelynek egyik oka, hogy még „nem szembesültek negatív véleményekkel nyelvi tehetségüket illetően” (Márkus–Gölcz 2018: 58), ezért bátran, kreatívan kommunikálnak. Az óvodai nyelvtanítás célja még elsősorban a nyelvvél való ismerkedés, a gyerekek érdeklődésének, motivációjának a felkeltése játékos, hozzájuk közel álló témákkal és tevékenységekkel. Az óvodai oktatás céljai mellett a tanulmány részletes képet ad az iskolai nemzetiségi oktatás lehetséges formáiról is. Eszerint beszélhetünk anyanyelvű (amikor a magyar nyelv és irodalom, illetve az idegen nyelv kivételével minden németül zajlik az iskolában), kétnyelvű (ez esetben legalább három tantárgy oktatása németül zajlik meghatározott óraszámban) és nyelvtanító programról (amelynek hagyományos formájában a tanítás nyelve a magyar, de a nemzetiségi nyelvet az első évfolyamtól tanítják). Leggyakrabban a két utóbbi forma valósul meg a nemzetiségi intézményekben. A szerzők kiemelik, hogy ezen oktatási formákat gyakran a nem nemzetiségi kötődésű

szülők is előszeretettel választják gyermekeiknek, a korai nyelvtanulási lehetőség miatt. Részben ennek is következménye, hogy megnövekedett az igény a megfelelő nyelvi és módszertani ismeretekkel rendelkező, felkészült nemzetiségi tanítók és óvopedagógusok iránt. Tanulmányuk második felében a szerzők jó néhány konkrét ötletet és szakirodalmi, módszertani forrást is megadnak a helyi német nyelvvaltozatok oktatásba történő bevonásának a lehetőségeiről. Olvashatunk például arról, hogyan építhetjük be változatosan az iskolai munkába a *Magyarországi Német Nyelvatlasz* eddig elkészült köteteit. A tanulmány így kifejezetten hasznos mind a nemzetiségi intézményekben dolgozó pedagógusok számára, mind azok számára is, akik német mint idegen nyelv órákat vagy éppen a történelemóra, a magyaróra vonatkozó társadalomismereti tartalmait szeretnék gazdagítani a hazai német nyelvvaltozatokkal történő ismerkedéssel.

Ez a két kiemelt téma, a bevándorló és a nemzetiségi háttérű gyermekek és fiatalok fejlesztése-oktatása jól példázza, hogy milyen sokféle formában közelítik meg a *Gyermeknevelésben* megjelenő írások a 0–12 éves korosztály családi és intézményi nevelését érintő kérdéseket. Ahogy a két bemutatott tanulmány is rávilágít, a látszólag csupán kisebb társadalmi csoportok kihívásaival foglalkozó írások is hasznos tanulsággal szolgálnak valamennyi, a pedagógiai folyamatokban érintett szereplő számára. A két példánál maradva: az óvodai nyelvi fejlesztéshez ötleteket meríthetünk a nem magyar anyanyelvű gyermekekkel foglalkozó kreatív pedagógiai gyakorlatokból a magyar anyanyelvű gyermekek számára is, illetve megismertethetjük diákjainkat a hazánkban élő nemzetiségekkel úgy is, hogy nemcsak tárgyi kultúrájukat, hanem nyelvi erőforrásaikat is beemeljük az osztálytermi közegbe.

Hasonlóképpen találunk minden érintett számára érdekes írásokat a folyóirat nem nyelvi tematikájú számaiban. Érdemes megemlíteni azt is, hogy a folyóirat honlapján nemcsak a *Gyermeknevelésben* megjelent valamennyi íráshoz férhetünk hozzá, hanem egy hasznos linkgyűjtemény is elérhető a fontosabb magyar pedagógiai folyóiratokról. Tovább színesíthetné a folyóirat tartalmát, ha nemcsak a feldolgozott témák, hanem a megszólaltatott szereplők is még változatosabb formában kapnának szerepet: érdekes lenne például interjúkat, diákbeszámolókat, szülői leveleket olvasni a jelenlegi rovatok mellett. Összességében ajánlom tehát a *Gyermeknevelés* folyóiratot mindazoknak, akik szülőként, pedagógusként, szakemberként, kutatóként, diákként vagy más szerepben szeretnék elméleti tudásukat gyarapítani, tájékozódni a kisgyermekkorai nevelés változatos témáiban, vagy pedig mindennapi munkájukhoz keresnek gyakorlati ötleteket.

A recenzió megjelenését az MTA Nyelvtudományi Intézet Többszervezési Kutatóközpont NyelvEsély Szakmódszertani Kutatócsoport munkájában megvalósuló *Nyelvileg tudatos iskola, kétnyelvű sikertoktatás és a nyelv által kiaknázható tudás innovatív módszereinek, eszközeinek fejlesztése* című projekt (SZ-007/2016, kutatásvezető: Bartha Csilla) támogatta. A projekt célja háttérkutatások végzése és módszertani fejlesztés a nyelvi sokféleség kihasználása, a nyelvi tudatosság növelése érdekében.

Irodalom

- Kaczur Brigitta 2017. Egy kutyával asszisztált könyvtári foglalkozás bemutatása. *Gyermeknevelés* 5/2: 36–39.
- Márkus Éva – Gölcz Mira 2018. A magyarországi német nemzetiség nyelvvelsajátítási szokásai. *Gyermeknevelés* 6/3: 56–69.
- M. Pintér Tibor 2018. A gyermeknyelvkutatás aspektusai Magyarországon. Előszó A gyermeknyelv aspektusai szám elé. *Gyermeknevelés* 6/3: 19–25.
- Schmidt Ildikó 2018. Nyelvvelsajátítás vagy nyelvtanulás? Bevándorló kisgyermekek. magyar nyelvi fejlődése. *Gyermeknevelés* 6/3: 26–33.
- Zsigmond Gábor 2018. A szövegolvasási és kottaolvasási képesség kapcsolata. *Gyermeknevelés* 6/2: 80–96.

(1) A folyóirat nyitóoldala. <http://gyermeknevelés.tok.elte.hu> (2019. május 7.)

Pachné Heltai, Borbála: On the journal *Child Education*

Az írás szerzőjéről

Pachné Heltai Borbála

kutató, MTA Nyelvtudományi Intézet

heltaibori@gmail.com